

11. VALSTYBĖS BIUDŽETAS IR FINANSAI

11.1. VALSTYBĖS BIUDŽETAS. VALSTYBĖS TURTINIAI ĮSIPAREIGOJIMAI. MOKESČIAI

Mokesčių santykių teisinis reguliavimas (delspinigių už mokesčių nesumokėjimą arba sumokėjimą ne laiku nustatymas)

Konstitucinio Teismo 2014 m. vasario 3 d. nutarimas

<...> Konstitucinis Teismas 2006 m. rugsėjo 26 d. nutarime <...> pažymėjo, kad įstatymu nustatydamas atitinkamas poveikio už mokesčių prievolių nevykdymą priemonės, *inter alia* delspinigius už mokesčių nesumokėjimą arba sumokėjimą ne laiku, įstatymų leidėjas turi tam tikrą diskreciją; antai įstatymų leidėjas gali pasirinkti, ar nustatyti tam tikrų delspinigių už mokesčių nesumokėjimą arba sumokėjimą ne laiku absoliučius dydžius, ar įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad nustatytų delspinigių už mokesčių nesumokėjimą arba sumokėjimą ne laiku dydžiai priklausytų nuo tam tikrų rodiklių ir galėtų kisti.

Taip pat <...> Konstitucinis Teismas 2006 m. rugsėjo 26 d. nutarime pažymėjo, kad pasirinkęs tokį teisinio reguliavimo būdą, kai delspinigių už mokesčių nesumokėjimą arba sumokėjimą ne laiku dydžiai priklauso nuo tam tikrų įstatyme nurodytų rodiklių ir gali kisti, įstatymų leidėjas įstatymu privalo nustatyti ne tik subjektą (valstybės instituciją, pareigūną), kuris turi įgaliojimus konstatuoti minėtus rodiklius, nuo kurių pagal įstatymą priklauso toks delspinigių dydis, ir pagal šiuos rodiklius nustatyti tokių delspinigių dydžius, bet ir įstatyme nurodyti kriterijus, kuriais minėtas subjektas turi vadovautis nustatydamas tuos delspinigių dydžius.

Vyriausybės pareiga rengiant valstybės biudžeto projektą ir Seimo pareiga tvirtinant valstybės biudžetą įvertinti realią valstybės ekonominę, finansinę padėtį, visuomenės ir valstybės poreikius bei galimybes

Konstitucinio Teismo 2014 m. balandžio 16 d. sprendimas

Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, jog iš konstitucinės valstybės biudžeto sampratos, konstitucinio atsakingo valdymo principo kyla tai, kad valstybės biudžetas turi būti realus, jame numatytos pajamos ir išlaidos turi būti pagrįstos visuomenės ir valstybės reikmių bei galimybių įvertinimu. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad konstitucinis atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės imperatyvas, būtinumas užtikrinti konstitucines asmens teises ir laisves bei apsaugoti kitas Konstitucijoje įtvirtintas vertybes suponuoja Vyriausybės pareigą rengiant valstybės biudžeto projektą ir Seimo pareigą svarstant ir tvirtinant valstybės biudžetą atsizvelgti į Konstitucijoje įtvirtintas valstybės funkcijas, į esamą ekonominę ir socialinę padėtį, į visuomenės ir valstybės poreikius bei galimybes, į turimus ir numatomus gauti finansinius išteklius bei valstybės įsipareigojimus (*inter alia* tarptautinius), kitus svarbius veiksnius (Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 11 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai).

Konstitucinio Teismo aktuose ne kartą konstatuota, kad Seimas yra saistomas ne tik Konstitucijos, bet ir savo paties priimtų įstatymų. Taigi svarstydamas ir tvirtindamas valstybės biudžeto projektą Seimas privalo vadovautis tais įstatymais, kurie suponuoja tam tikrą numatomų valstybės pajamų ir išlaidų dydį, t. y. mokesčių ir kitais įstatymais, sudarančiais prielaidas planuoti ir surinkti valstybės biudžeto pajamas, taip pat įvairiais

įstatymais, lemiančiais valstybės finansinius išpareigojimus ir atitinkamas planuojamas valstybės biudžeto išlaidas (Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 15 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, išleisdamas įstatymą ar kitą teisės aktą, kuriam įgyvendinti reikalingos lėšos, turi numatyti tokiam įstatymui ar kitam teisės aktui įgyvendinti būtinas lėšas; pagal Konstituciją įstatymų leidėjas negali sukurti tokios teisinės situacijos, kad būtų išleidžiamas įstatymas arba kitas teisės aktas, kuriam įgyvendinti reikia lėšų, bet tokių lėšų neskiriama arba jų skiriama nepakankamai (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. gruodžio 21 d., 2010 m. birželio 29 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad iš konstitucinio biudžetinių metų instituto įstatymų leidėjui kyla pareiga svarstant ir tvirtinant kitų metų valstybės biudžetą iš naujo įvertinti realią valstybėje susiklosčiusią ekonominę, finansinę padėtį ir spręsti, ar ji vis dar yra itin sunki, *inter alia* ar pajamų į valstybės biudžetą surinkimas vis dar yra taip sutrikęs, kad dėl to valstybė negali vykdyti prisiimtų išpareigojimų (Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimas, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas). Vyriausybė, teikdama Seimui valstybės biudžeto projektą, privalo jame nurodytas pajamas ir asignavimus pagrįsti visuomenės ir valstybės reikmių bei galimybių įvertinimu; ši informacija turi būti vieša (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas). Tai, be kita ko, reiškia, kad visuomenei turi būti nurodomi konkretūs kriterijai, kuriais grindžiamas valstybės ekonominės, finansinės padėties įvertinimas, lemiantis valstybės biudžeto pajamų ir išlaidų planavimą bei galima poreikį atitinkamai keisti joms įtakos turinčius įstatymus, ypač nustatančius pareigas ar apribojimus asmenims (Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 15 d. nutarimas).

Mokesčiai ir kiti privalomi mokėjimai (Konstitucijos 67 straipsnio 15 punktas, 127 straipsnio 3 dalis)

Konstitucinio Teismo 2015 m. balandžio 3 d. nutarimas

Konstitucinis Teismas, atskleisdamas mokesčiams, kitiems privalomiems mokėjimams būdingus požymius, yra konstatavęs, kad mokesčiai ir kiti privalomi mokėjimai – tai įstatymu nustatyti privalomi, neatlygintiniai juridinių ir fizinių asmenų atitinkamo dydžio mokėjimai nustatytu laiku į valstybės (savivaldybės) biudžetą (2006 m. sausio 24 d. nutarimas); mokesčiai yra esminė valstybės finansų sistemos dalis, jie sudaro pagrindinę valstybės biudžeto pajamų dalį (1998 m. spalio 9 d., 2000 m. kovo 15 d., 2013 m. liepos 5 d. nutarimai); valstybiniai mokesčiai ir kiti privalomi mokėjimai yra teisės subjektams nustatyta pinigine prievole valstybei (2002 m. birželio 3 d. nutarimas); pagal Konstituciją valstybinius mokesčius ir kitus privalomus mokėjimus gali nustatyti tik Seimas ir tik įstatymu, tai yra svarbi asmens teisių apsaugos garantija (2002 m. birželio 3 d. nutarimas); valstybiniams mokesčiams pagal Konstitucijos 67 straipsnio 15 punktą būdingi privalomumas, neatlygintinumas, vienašališkumas (2010 m. vasario 12 d. nutarimas); mokesčiams būdinga tai, kad jie reguliariai mokami nustatytais laiko tarpais ir tiesiogiai nėra atlygintinio pobūdžio, t. y. juos sumokėjus, valstybės įstaigai, priėmusiai šį mokesčių, neatsiranda prievolės atlikti kokius nors veiksmus ar suteikti konkrečią paslaugą mokesčio mokėtojui (1996 m. kovo 15 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog Konstitucijos 127 straipsnio 3 dalis (atsižvelgiant į Konstitucijos 67 straipsnio 2 ir 15 punktus) *inter alia* reiškia, kad nustatyti mokesčius yra Seimo kompetencija (2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas). Seimas savo

konstitucinių įgaliojimų nustatyti valstybinius mokesčius ir kitus privalomus mokėjimus negali perduoti jokiai kitai institucijai, taip pat ir Vyriausybei; Vyriausybė ar kita institucija negali tokių įgaliojimų prisūmėti (2002 m. birželio 3 d. nutarimas).

Mokesčiai; įstatymų leidėjo įgaliojimai nustatyti mokesčius, jų išimtis ir lengvatas

Konstitucinio Teismo 2015 m. rugsėjo 22 d. nutarimas

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad mokesčiai yra esminė valstybės finansų sistemos dalis, jie sudaro pagrindinę valstybės biudžeto pajamų dalį (*inter alia* 2000 m. kovo 15 d., 2013 m. liepos 5 d. nutarimai), yra viena pagrindinių valstybės gyvavimo sąlygų (1998 m. spalio 9 d., 2013 m. liepos 5 d. nutarimai). Nustatant mokesčius siekiama gauti pajamų valstybės (savivaldybės) funkcijoms vykdyti, visuomenės ir valstybės viešiesiems poreikiams tenkinti (2003 m. lapkričio 17 d., 2013 m. liepos 5 d. nutarimai). Nesumokėjus mokesčių arba sumokėjus juos ne laiku, valstybės (savivaldybės) biudžetas negauna pajamų, yra ribojamos valstybės (savivaldybės) galimybės vykdyti jai priskirtas funkcijas (1997 m. liepos 10 d., 2003 m. lapkričio 17 d., 2013 m. liepos 5 d. nutarimai). Mokesčiais reguliuojami valstybėje vykstantys ekonominiai, socialiniai procesai, skatinamos naudingos ūkinės pastangos, paremiami ūkio plėtros prioritetai (2003 m. lapkričio 17 d. nutarimas). Mokesčių santykiai yra viešosios teisės reguliavimo dalykas; tai – valdingo pobūdžio teisiniai santykiai tarp mokesčio mokėtojų ir valstybės institucijų, šių priimti sprendimai (nurodymai) yra privalomi mokesčio mokėtojams (2003 m. lapkričio 17 d., 2010 m. vasario 12 d. nutarimai).

Konstitucinio Teismo aktuose taip pat pažymėta, kad mokesčiai yra įstatymu nustatyti privalomi, neatlygintiniai juridinių ir fizinių asmenų atitinkamo dydžio mokėjimai nustatytu laiku į valstybės (savivaldybės) biudžetą (*inter alia* 2006 m. sausio 24 d., 2015 m. balandžio 3 d. nutarimai). Valstybiniai mokesčiai ir kiti privalomi mokėjimai yra teisės subjektams nustatyta pinigine prievole valstybei, pagal Konstituciją valstybinius mokesčius ir kitus privalomus mokėjimus gali nustatyti tik Seimas ir tik įstatymu, tai yra svarbi asmens teisių apsaugos garantija (2002 m. birželio 3 d., 2015 m. balandžio 3 d. nutarimai). Nustatydamas mokesčius, įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų, *inter alia* konstitucinių teisingumo, protingumo, proporcingumo principų (2006 m. gruodžio 22 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas ne kartą konstatavo, kad tokie esminiai mokesčio elementai kaip mokesčio objektas, mokestinių santykių subjektai, jų teisės ir pareigos, mokesčio dydžiai (tarifai), mokėjimo terminai, išimtis ir lengvatos, baudos ir delspinigiai turi būti nustatomi įstatymu.

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad mokesčių išimčių ir lengvatų nustatymas yra socialinio ir ekonominio tikslingumo dalykas, kuris priklauso įstatymų leidėjo kompetencijai. Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi diskreciją įstatymu nustatyti mokesčių išimtis ir lengvatas atsižvelgdamas į valstybės ir visuomenės išteklius, materialines ir finansines galimybes, ekonominės ir socialinės politikos prioritetus, paisydamas kitų svarbių veiksnių. Tai darydamas, jis negali pažeisti Konstitucijos normų ir principų.

Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad, kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas:

– pagal Konstituciją Seimas, kaip įstatymų leidžiamosios valdžios institucija, ir Vyriausybė, kaip vykdomosios valdžios institucija, turi labai plačią diskreciją formuoti ir vykdyti valstybės ekonominę politiką (kiekvienas pagal savo kompetenciją) ir teisės

aktais atitinkamai reguliuoti ūkinę veiklą, žinoma, jokių būdų nepažeisdami Konstitucijos ir įstatymų, *inter alia* neviršydami juose nustatytų šių valstybės valdžios institucijų įgaliojimų, paisydami iš Konstitucijos kylančių tinkamo teisinio proceso reikalavimų, Konstitucijoje įtvirtintų teisinės valstybės, valdžių padalijimo, atsakingo valdymo, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio aiškumo, tikrumo, saugumo principų (*inter alia* 2006 m. gruodžio 21 d., 2015 m. gegužės 14 d. nutarimai);

– valstybės ekonominės politikos turinio (*inter alia* prioritetu), priemonių ir metodų vertinimas (kad ir kas juos vertintų), taip pat ir pagrįstumo ir tikslingumo aspektu, net jeigu laikui bėgant paaiškėja, kad buvo ir geresnių jos pasirinktos ekonominės politikos alternatyvų (taigi ir tai, kad ši anksčiau suformuota ir vykdyta ekonominė politika pagrįstumo ir tikslingumo aspektu pagrįstai vertintina neigiamai), savaime negali būti dingstis kvestionuoti tą (anksčiau suformuotą ir vykdytą) ekonominę politiką atitikusio ūkinės veiklos teisinio reguliavimo atitiktį aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* Konstitucijai (taip pat ir Konstituciniame Teisme inicijuojant konstitucinės justicijos bylas), nebent tas teisinis reguliavimas jau jį nustatant teisės aktuose būtų akivaizdžiai priešingas tautos gerovei, Lietuvos visuomenės ir valstybės interesams, akivaizdžiai paneigtų Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes (*inter alia* 2009 m. kovo 2 d., 2015 m. birželio 11 d. nutarimai).

<...>

Šiame Konstitucinio Teismo nutarime minėta, kad tokie esminiai mokesčio elementai kaip mokesčio objektas, mokesčių santykių subjektai, jų teisės ir pareigos, mokesčio dydžiai (tarifai), mokėjimo terminai, išimties ir lengvatų turi būti nustatomi įstatymu.

Vadinasi, visos apmokestinimo tam tikru mokesčiu sąlygos turi būti nustatytos įstatyme. Įstatyme, kuriame nustatytos mokesčio sąlygos, negali būti nuostatų, kuriomis mokesčius administruojančioms valstybės institucijoms būtų suteikta diskrecija, atsižvelgiant į tam tikras aplinkybes, *inter alia* mokesčio mokėtojo šeimos finansinę padėtį, jos mokumą, šeimoje augančių nepilnamečių vaikų skaičių ir kt., spręsti, ar konkretus mokesčio mokėtojas turi mokėti mokesť, ar yra nuo jo atleistas. Priešingu atveju, t. y. jeigu mokesčius administruojančios valstybės institucijos turėtų tokią diskreciją, būtų paneigta mokesčio, kaip įstatymu nustatyto privalomo, neatlygintinio juridinių ir fizinių asmenų mokėjimo nustatytu laiku į valstybės biudžetą, esmė.

Seimo ir Vyriausybės įgaliojimai viešųjų finansų srityje; sprendimus dėl esminių turtinių valstybės išipareigojimų priima Seimas (Konstitucijos 128 straipsnio 1 dalis)

Konstitucinio Teismo 2015 m. rugsėjo 29 d. nutarimas

Pagal Konstituciją Seimas tvirtina valstybės biudžetą ir prižiūri, kaip jis vykdomas (67 straipsnio 14 punktas). Kaip konstatuota Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 15 d. nutarime, biudžetinė Seimo funkcija, atsižvelgiant į esminę viešųjų finansų būklės įtaką valstybės funkcijų įgyvendinimui, yra viena svarbiausių demokratinės teisinės valstybės parlamento funkcijų. Vyriausybė pagal Konstituciją turi išimtinis įgaliojimus rengti valstybės biudžeto projektą ir vykdyti valstybės biudžetą (94 straipsnio 4 punktas, 130 straipsnis).

<...>

Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 15 d. nutarime pažymėta, kad pagal Konstituciją Vyriausybė, rengdama valstybės biudžeto projektą, ir Seimas, jį

svarstydamas bei tvirtindamas, privalo vadovautis įstatymais, kurie suponuoja tam tikrą numatomų valstybės pajamų ir išlaidų dydį, tarp jų įstatymais, lemiančiais valstybės finansinius įsipareigojimus.

Šiame kontekste pabrėžtina, kad pagal Konstitucijos 128 straipsnio 1 dalį sprendimus dėl esminių turtinių valstybės įsipareigojimų Vyriausybės siūlymu priima Seimas.

<...> pagal Konstituciją, *inter alia* jos 128 straipsnio 1 dalį, sprendimus, turinčius esminę įtaką valstybės biudžete numatomų valstybės išlaidų dydžiui, turi priimti ir įstatymuose įtvirtinti Seimas. Kitaip, jeigu sprendimai, lemiantys reikšmingą valstybės biudžeto išlaidų dalį, būtų įtvirtinti kitų valstybės institucijų teisės aktuose, atsirastų prielaidų susidaryti tokiai situacijai, kad Seimas, negalėdamas jų pakeisti, turėtų tvirtinti valstybės biudžetą, kurio turinio atitinkama reikšminga apimtimi jis pats negalėtų paveikti. Tai reikštų, kad Seimo galimybės veiksmingai vykdyti savo konstitucinę biudžetinę funkciją yra suvaržytos, jo vaidmuo formuojant valstybės biudžetą tėja formalus, ir nesiderintų su Seimo konstitucinių įgaliojimų valstybės finansų srityje paskirtimi ir esme.

Atsižvelgiant į tai, kad valstybės (savivaldybės) biudžeto lėšos, skiriamos iš jo išlaikomų įstaigų, per kurias įgyvendinamos įvairios valstybės funkcijos, darbuotojų darbui apmokėti, sudaro reikšmingą valstybės (savivaldybės) biudžeto išlaidų dalį, konstatuotina, kad šias išlaidas lemiantys valstybės finansiniai įsipareigojimai, susiję su šių darbuotojų darbo apmokėjimu, laikytini esminiais turtiniais valstybės įsipareigojimais, dėl kurių pagal Konstitucijos 128 straipsnio 1 dalį sprendimus Vyriausybės siūlymu turi priimti Seimas. Todėl iš šių lėšų finansuojamų įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo svarbiausi elementai, turintys esminę įtaką valstybės (savivaldybės) biudžeto išlaidų dydžiui, nustatyti įstatymu.

Seimo ir Vyriausybės įgaliojimai valstybės biudžeto srityje; Vyriausybės pareiga rengiant valstybės biudžeto projektą ir Seimo pareiga tvirtinant valstybės biudžetą įvertinti realią valstybės ekonominę, finansinę padėtį, visuomenės ir valstybės poreikius bei galimybes

Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 19 d. nutarimas

Pagal Konstitucijos 94 straipsnio 4 punktą valstybės biudžeto projektą rengia Vyriausybė. Konstitucijos 130 straipsnyje *inter alia* nustatyta, kad Vyriausybė sudaro valstybės biudžeto projektą ir pateikia jį Seimui.

Konstitucijos nuostata, kad įgaliojimus rengti valstybės biudžeto projektą turi Vyriausybė, reiškia, jog Vyriausybė – ir tik ji – turi įgaliojimus valstybės biudžeto projekte numatyti, kiek lėšų ir iš kokių pajamų šaltinių turėtų būti gauta, kiek lėšų ir kokiems tikslams turėtų būti skirta, ir kt. Valstybės biudžeto projekte numatydama valstybės išlaidas, Vyriausybė yra saistoma atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės imperatyvo, konstitucinio valdžių padalijimo principo, kitų Konstitucijos normų ir principų (2002 m. liepos 11 d. nutarimas).

Konstitucijos 67 straipsnio 14 punkto, 131 straipsnio 1 dalies nuostatomis įtvirtinti Seimo įgaliojimai tvirtinti valstybės biudžeto projektą.

Konstitucinio Teismo aktuose ne kartą konstatuota, kad Seimas yra saistomas ne tik Konstitucijos, bet ir savo paties priimtų įstatymų. Taigi, svarstydamas ir tvirtindamas valstybės biudžeto projektą, Seimas privalo vadovautis tais įstatymais, kurie suponuoja tam tikrą numatomų valstybės pajamų ir išlaidų dydį, t. y. mokesčių ir kitais įstatymais,

sudarančiais prielaidas planuoti ir surinkti valstybės biudžeto pajamas, taip pat įvairiais įstatymais, lemiančiais valstybės finansinius išpareigojimus ir atitinkamas planuojamas valstybės biudžeto išlaidas (2013 m. vasario 15 d. nutarimas, 2014 m. balandžio 16 d. sprendimas). Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, išleisdamas įstatymą ar kitą teisės aktą, kuriam įgyvendinti reikalingos lėšos, turi numatyti jam įgyvendinti būtinas lėšas; pagal Konstituciją įstatymų leidėjas negali sukurti tokios teisinės situacijos, kad būtų išleidžiamas įstatymas arba kitas teisės aktas, kuriam įgyvendinti reikia lėšų, bet tokių lėšų neskiriama arba jų skiriama nepakankamai (2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. gruodžio 21 d., 2010 m. birželio 29 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai, 2014 m. balandžio 16 d. sprendimas).

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, jog iš konstitucinės valstybės biudžeto sampratos, konstitucinio atsakingo valdymo principo kyla tai, kad valstybės biudžetas turi būti realus, jame numatytos pajamos ir išlaidos turi būti pagrįstos visuomenės ir valstybės reikmių bei galimybių įvertinimu. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad konstitucinis atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės imperatyvas, būtinumas užtikrinti konstitucines asmens teises ir laisves bei apsaugoti kitas Konstitucijoje įtvirtintas vertybes suponuoja Vyriausybės pareigą rengiant valstybės biudžeto projektą ir Seimo pareigą svarstant ir tvirtinant valstybės biudžetą atsižvelgti į Konstitucijoje įtvirtintas valstybės funkcijas, į esamą ekonominę ir socialinę padėtį, į visuomenės ir valstybės poreikius bei galimybes, į turimus ir numatomus gauti finansinius išteklius bei valstybės išpareigojimus (*inter alia* tarptautinius), kitus svarbius veiksnius (2002 m. liepos 11 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai, 2014 m. balandžio 16 d. sprendimas).

Iš konstitucinio biudžetinių metų instituto įstatymų leidėjui kyla pareiga svarstant ir tvirtinant kitų metų valstybės biudžetą iš naujo įvertinti realią valstybėje susiklosčiusią ekonominę, finansinę padėtį ir spręsti, ar ji vis dar yra itin sunki, *inter alia* ar pajamų į valstybės biudžetą surinkimas vis dar yra taip sutrikęs, kad dėl to valstybė negali vykdyti prisiimtų išpareigojimų (2010 m. balandžio 20 d. sprendimas, 2012 m. vasario 6 d. nutarimas, 2014 m. balandžio 16 d. sprendimas).

Mokesčiai; reikalavimai mokesčių teisiniam reguliavimui (Konstitucijos 127 straipsnio 3 dalis)

Konstitucinio Teismo 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimas

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad mokesčiai yra esminė valstybės finansų sistemos dalis, jie sudaro pagrindinę valstybės biudžeto pajamų dalį (*inter alia* 2000 m. kovo 15 d., 2013 m. liepos 5 d. nutarimai), yra viena pagrindinių valstybės gyvavimo sąlygų (*inter alia* 1998 m. spalio 9 d., 2013 m. liepos 5 d. nutarimai). Nustatant mokesčius siekiama gauti pajamų valstybės (savivaldybės) funkcijoms vykdyti, visuomenės ir valstybės viešiesiems poreikiams tenkinti (*inter alia* 2003 m. lapkričio 17 d., 2013 m. liepos 5 d. nutarimai). Nesumokėjus mokesčių arba sumokėjus juos ne laiku, valstybės (savivaldybės) biudžetas negauna pajamų, yra ribojamos valstybės (savivaldybės) galimybės vykdyti jai priskirtas funkcijas (*inter alia* 1997 m. liepos 10 d., 2003 m. lapkričio 17 d., 2013 m. liepos 5 d. nutarimai). Mokesčiais reguliuojami valstybėje vykstantys ekonominiai, socialiniai procesai, skatinamos naudingos ūkinės pastangos, remiami ūkio plėtros prioritetai (*inter alia* 2003 m. lapkričio 17 d., 2015 m. rugsėjo 22 d. nutarimai). Mokesčių santykiai yra viešosios teisės reguliavimo dalykas; tai – valdingo pobūdžio teisiniai santykiai tarp mokesčio mokėtojų ir valstybės institucijų, šių priimtų sprendimai

(nurodymai) yra privalomi mokesčio mokėtojams (*inter alia* 2003 m. lapkričio 17 d., 2010 m. vasario 12 d. nutarimai).

Konstitucijos 127 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad mokesčius, kitas įmokas į biudžetus ir rinkliavas nustato Lietuvos Respublikos įstatymai.

Konstitucinis Teismas, aiškindamas šią ir kitas su mokesčiais ir kitais privalomais mokėjimais susijusias Konstitucijos nuostatas, ne kartą yra konstatavęs, kad: mokesčiai, kaip prievolė, gali būti nustatomi (įvedami) tik įstatymu (*inter alia* 2000 m. kovo 15 d., 2006 m. rugsėjo 26 d. nutarimai); turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad būtų užtikrintas tinkamas mokesčių mokėjimas, mokesčiai būtų mokami laiku; tam, paisant Konstitucijos (*inter alia* konstitucinių teisingumo, proporcingumo, teisinio tikrumo, aiškumo principų), gali būti pasirinktos įvairios priemonės, kaip antai baudos, delspinigiai, palūkanos ir kt. (*inter alia* 2006 m. sausio 24 d., 2006 m. rugsėjo 26 d. nutarimai); tokie esminiai mokesčio elementai kaip mokesčio objektas, mokesčių savybių subjektai, jų teisės ir pareigos, mokesčio dydžiai (tarifai), mokėjimo terminai, išimtis ir lengvatos, baudos ir delspinigiai turi būti nustatomi įstatymu (*inter alia* 2006 m. sausio 24 d., 2007 m. lapkričio 29 d., 2013 m. gruodžio 16 d. nutarimai); mokesčių įstatymų įgyvendinimo tvarka gali būti nustatoma ir poįstatyminiais aktais (*inter alia* 2000 m. gruodžio 6 d., 2006 m. rugsėjo 26 d. nutarimai).

Įstatymų leidėjas visais atvejais, *inter alia* nustatydamas mokesčius, apmokestinimo išimtis ir lengvatas, turi paisyti *inter alia* konstitucinio teisinės valstybės principo, kuris, kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, suponuoja įvairius reikalavimus įstatymų leidėjui: įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškus, suprantamas, neprieštaringas, teisės aktų formuluotės turi būti tikslios, kad teisinių santykių subjektai galėtų savo elgesį orientuoti pagal teisės reikalavimus, turi būti užtikrinami teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna, teisės aktuose neturi būti nuostatų, vienu metu skirtingai reguliuojančių tuos pačius visuomeninius santykius (*inter alia* 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. sausio 16 d., 2013 m. gruodžio 16 d. nutarimai).

Vienas esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų yra teisinio tikrumo ir teisinio aiškumo imperatyvas, kuris suponuoja tam tikrus privalomus reikalavimus teisiniam reguliavimui: jis privalo būti aiškus ir darnus, teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai, jose negali būti dviprasmybių (*inter alia* 2003 m. gegužės 30 d., 2008 m. gruodžio 24 d., 2014 m. liepos 11 d. nutarimai). Teisinio reguliavimo aiškumo ir apibrėžtumo, taip pat teisinio tikrumo principai ypač svarbūs nustatant mokesčius, taigi ir jų objektą, apmokestinimo išimtis ir lengvatas (2000 m. kovo 15 d., 2013 m. gruodžio 16 d. nutarimai).

11.2. VALSTYBĖS TURTO VALDYMAS, NAUDOJIMAS IR DISPONAVIMAS JUO. LIETUVOS RESPUBLIKAI IŠIMTINE NUOSAVYBĖS TEISE PRIKLAUSANTIS TURTAS

Valstybės turto valdymas, naudojimas ir disponavimas juo (valstybės turto perdavimas kitų subjektų nuosavybėn) (Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalis)

Konstitucinio Teismo 2014 m. spalio 9 d. nutarimas

<...> Konstitucijos 94 straipsnio 2 punktą aiškintinas kartu su jos 128 straipsnio 2 dalimi, kurioje nustatyta, kad valstybinio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo tvarką nustato įstatymas.

Aiškindamas šią Konstitucijos nuostatą Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad valstybei nuosavybės teise priklausančio turto perdavimas kitų subjektų nuosavybėn turi būti grindžiamas įstatymu, kad įstatymuose turi būti *inter alia* nustatytos valstybės institucijos, turinčios teisę priimti sprendimus dėl valstybei nuosavybės teise priklausančio turto perdavimo kitų subjektų nuosavybėn, ir šių institucijų įgaliojimai perduoti minėtą turta, taip pat šio turto perdavimo sąlygos ir tvarka (Konstitucinio Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d., 2005 m. liepos 8 d., 2005 m. rugpjūčio 23 d., 2007 m. gegužės 23 d., 2007 m. lapkričio 23 d., 2009 m. kovo 2 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs ir tai, kad oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostata „valstybei nuosavybės teise priklausančio turto perdavimas kitų subjektų nuosavybėn turi būti grindžiamas įstatymu“ negali būti aiškinama kaip reiškianti, esą visi valstybei nuosavybės teise priklausančio turto perdavimo kitų subjektų nuosavybėn santykiai turi būti reguliuojami tik įstatymu – Vyriausybė, kiti teisėkūros subjektai pagal savo kompetenciją šiuos santykius gali reguliuoti ir poįstatyminiais teisės aktais, kurie yra grindžiami įstatymu ir nekonkuruoja su juo (Konstitucinio Teismo 2007 m. lapkričio 23 d., 2009 m. kovo 2 d. nutarimai).

Valstybės turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo tvarka (*inter alia* investavimo kriterijai, sąlygos, subjektai, turintys teisę priimti sprendimus dėl valstybės turto investavimo) nustatoma įstatymu (Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalis)

Konstitucinio Teismo 2015 m. vasario 24 d. nutarimas

Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad valstybinio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo tvarką nustato įstatymas.

Aiškindamas šią nuostatą, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad ji reiškia, jog reguliuoti valstybės įmonių veiklos, valstybės turimų akcijų akcinėse bendrovėse tvarkymo ir kitus su valstybės turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo susijusius klausimus yra pavesta įstatymų leidėjui; jis gali pasirinkti šio reguliavimo teisinės priemonės, kiek tai neprieštarauja Konstitucijai; nustatyti, kaip reguliuoti valstybės turto valdymą, naudojimą ar disponavimą juo, yra Konstitucijoje įtvirtinta įstatymų leidėjo teisė, ir tik Konstitucija apibrėžia šios teisės ribas (1996 m. sausio 24 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad „santykiai, atsirandantys valdant valstybės turta, juo naudojantis ir disponuojant, reguliuotini tik įstatymu“ (1996 m. sausio 24 d. nutarimas), kad „tik įstatymų leidėjas gali nustatyti valstybės lėšų panaudojimo formą“ (1996 m. vasario 28 d. nutarimas), „tik įstatymų leidėjas gali nustatyti disponavimo valstybiniu turtu <...> būdus ir sąlygas“ (1996 m. spalio 22 d. nutarimas). Vyriausybės kompetenciją šioje srityje apibrėžia įstatymai (1997 m. birželio 17 d. nutarimas). Taigi iš Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalies nuostatos „valstybinio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo tvarką nustato įstatymas“ įstatymų leidėjui kyla pareiga visus svarbiausius valstybės turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo santykių elementus nustatyti įstatymu (2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimas).

Pažymėtina, kad šios oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos negali būti aiškinamos kaip reiškiančios, esą visi valstybei nuosavybės teise priklausančio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo santykiai turi būti reguliuojami tik įstatymu – Vyriausybė, kiti teisėkūros subjektai pagal savo kompetenciją šiuos santykius gali reguliuoti ir poįstatyminiais teisės aktais, kurie yra grindžiami įstatymu ir nekonkuruoja su juo. Tačiau pagal Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalį tik įstatymų leidėjas gali nustatyti

svarbiausius valstybės turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo teisių turinio elementus.

<...>

<...> Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog pagal Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalį valstybės turto investavimas turi būti grindžiamas įstatymu, kuriame turi būti įtvirtinta: valstybės turto investavimo kriterijai, sąlygos, taip pat subjektai, turintys teisę priimti sprendimus dėl valstybės turto investavimo (2003 m. rugsėjo 30 d., 2005 m. liepos 8 d., 2007 m. lapkričio 23 d., 2009 m. kovo 2 d. nutarimai); tačiau tai, kad valstybės turto investavimo kriterijai, sąlygos, subjektai, turintys teisę priimti sprendimus dėl valstybės turto investavimo, turi būti nustatyti tik įstatymu, nereiškia, kad Vyriausybė, kiti teisėkūros subjektai pagal savo kompetenciją valstybės turto santykių negali reguliuoti ir poįstatyminiais teisės aktais (pavyzdžiui, nustatyti valstybės turto investavimo tvarkos, procedūrų), kurie yra grindžiami įstatymu ir nekonkuruoja su juo (2009 m. kovo 2 d. nutarimas).

Valstybės turto valdymas, naudojimas ir disponavimas juo (Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalis)

Konstitucinio Teismo 2015 m. balandžio 3 d. nutarimas

Aiškindamas Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalį, kurioje nustatyta, jog valstybinio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo tvarką nustato įstatymas, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją valstybė yra nuosavybės teisės subjektas (1997 m. birželio 17 d., 2003 m. rugsėjo 30 d., 2008 m. spalio 30 d. nutarimai); valstybei nuosavybės teise priklausantis turtas turi būti tvarkomas taip, kad tarnautų bendrai tautos gerovei, visos visuomenės interesui (2003 m. rugsėjo 30 d., 2008 m. spalio 30 d., 2012 m. spalio 24 d. nutarimai).

Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalies nuostatos aiškintinos atsižvelgiant į konstitucinę valstybės sampratą. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad valstybė, vykdydama savo funkcijas, turi veikti visos visuomenės interesais (*inter alia* 2004 m. gruodžio 13 d., 2008 m. spalio 30 d., 2009 m. birželio 8 d. nutarimai); valstybės paskirtis – užtikrinti žmogaus teises ir laisves, garantuoti viešąjį interesą (*inter alia* 2003 m. gruodžio 30 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimai); viešasis interesas, kaip bendras valstybės, visos visuomenės ar visuomenės dalies interesas, turi būti derinamas su individo autonominiais interesais, nes ne tik viešasis interesas, bet ir asmens teisės yra konstitucinės vertybės; šioje srityje būtina užtikrinti teisingą pusiausvyrą (2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarime yra konstatavęs, kad Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalies nuostatos neatsiejamos nuo kitų Konstitucijos nuostatų, įtvirtinančių tokias konstitucines vertybes kaip valstybės nepriklausomybė ir jos teritorijos vientisumas, valstybės saugumas, tautos gerovė, viešoji tvarka ir teisingumas.

Žemės gelmės – išimtinė nuosavybės teise valstybei priklausantis ypatingas natūralios gamtinės aplinkos objektas (Konstitucijos 47 straipsnio (2003 m. sausio 23 d. redakcija) 1 dalis) (apie su žemės gelmių naudojimu susijusios ūkinės ir kitokios veiklos reguliavimą žr. 2.4.2. Socialinės teisės, 2.4.2.3. Teisė į sveiką aplinką, 2015 m. gruodžio 16 d. nutarimas („Valstybės priedermė, reguliuojant su žemės gelmių naudojimu susijusią ūkinę ir kitokią veiklą, užtikrinti žemės gelmių ir kitų natūralios

gamtinės aplinkos objektų (žemės, vandens, oro, augalijos, gyvūnijos) ir žmonių sveikatos apsaugą, racionalų gamtos išteklių naudojimą“))

Konstitucinio Teismo 2015 m. gruodžio 16 d. nutarimas

<...> pagal Konstitucijos 47 straipsnio (2003 m. sausio 23 d. redakcija) 1 dalį žemės gelmės išimtinė nuosavybės teise priklauso Lietuvos Respublikai. Žemės gelmės yra ypatingas natūralios gamtinės aplinkos objektas, priklausantis išimtinai valstybei ir jokia būdu negalintis patekti kitų asmenų nuosavybėn. Žemės gelmių priskyrimas išimtinai valstybės nuosavybei yra konstitucinis pagrindas valstybei nustatyti specialų, ypatingą, palyginti su kitais gamtos objektais, žemės gelmių apsaugos ir naudojimo teisinį režimą.

Valstybės turto valdymas, naudojimas ir disponavimas juo (Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalis)

Konstitucinio Teismo 2016 m. spalio 5 d. nutarimas (Nr. KT26-N13/2016)

<...> kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, iš Konstitucijos, *inter alia* jos 128 straipsnio 2 dalies, kyla reikalavimas tausoti valstybės turtą, jo nešvaistyti ir jį racionaliai tvarkyti (*inter alia* 2003 m. rugsėjo 30 d., 2007 m. liepos 5 d. nutarimai, 2012 m. gruodžio 11 d. sprendimas); visos valstybės institucijos, turinčios įgaliojimus priimti sprendimus dėl valstybei nuosavybės teise priklausančio turto valdymo, naudojimo bei disponavimo juo, privalo laikytis Konstitucijos normų ir principų (2003 m. rugsėjo 30 d., 2008 m. spalio 30 d. nutarimai). Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi pareigą įstatymais nustatyti tokį valstybės turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo teisinį reguliavimą, kad šis turtas būtų naudojamas visuomenės poreikiams, tarnautų viešajam interesui, tautos gerovei; valstybės turtas negali būti valdomas, naudojamas, juo negali būti disponuojama taip, kad jis tenkintų tik kurios nors vienos socialinės grupės ar atskirų asmenų interesus arba poreikius, jeigu tai neatitinka viešojo intereso, visuomenės poreikių (2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimas).

11.3. LIETUVOS BANKAS

Konstitucinis Lietuvos banko statusas; Lietuvos Respublikos įsipareigojimas dalyvauti ekonominės ir pinigų sąjungos valstybių integracijoje įsivedant eurą (Konstitucijos 125 straipsnis, Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“)

Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas

Iki <...> 2006 m. gegužės 26 d. Konstitucijos 125 straipsnyje buvo nustatyta:

„Lietuvos Respublikoje centrinis bankas yra Lietuvos bankas, kuris nuosavybės teise priklauso Lietuvos valstybei.

Pinigų emisijos teisę turi tik Lietuvos bankas.

Lietuvos banko organizavimo ir veiklos tvarką, taip pat įgaliojimus nustato įstatymas.“

Taigi Konstitucijos 125 straipsnio (1992 m. spalio 25 d. redakcija) 2 dalyje buvo nustatyti išimtiniai Lietuvos banko įgaliojimai vykdyti pinigų emisiją; pažymėtina, kad šie įgaliojimai buvo vieninteliai Konstitucijoje eksplicitiškai įtvirtinti Lietuvos banko įgaliojimai. Pagal šio straipsnio 3 dalį kitus Lietuvos banko įgaliojimus, taip pat jo organizavimo ir veiklos tvarką įstatymu turėjo nustatyti Seimas.

<...>

Konstitucinio Lietuvos banko instituto pagrindas – Konstitucijos 125 straipsnio 1 dalies nuostata, pagal kurią Lietuvos Respublikoje centrinis bankas yra Lietuvos bankas, kuris nuosavybės teise priklauso Lietuvos valstybei. <...>

Minėta, kad Konstitucijos 125 straipsnio (1992 m. spalio 25 d. redakcija) 2 dalyje buvo nustatyti išimtiniai Lietuvos banko įgaliojimai vykdyti pinigų emisiją. Pažymėtina, kad <...> Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymu šie įgaliojimai buvo panaikinti.

Pagal Konstitucijos 125 straipsnio (1992 m. spalio 25 d. redakcija) 3 dalį Lietuvos banko organizavimo ir veiklos tvarką, jo įgaliojimus įstatymu turėjo nustatyti Seimas. Pažymėtina, kad pagal <...> Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymą buvusi Konstitucijos 125 straipsnio 3 dalis tapo šio straipsnio 2 dalimi ir buvo papildyta nuostata, kad įstatymas taip pat turi nustatyti Lietuvos banko valdybos pirmininko statusą ir jo atleidimo pagrindus.

Su Konstitucijos 125 straipsniu yra susijusios kitos Konstitucijos nuostatos.

Konstitucijos 67 straipsnio 2 punkte nustatyti Seimo įgaliojimai leisti įstatymus. Taigi ir iš šios Konstitucijos nuostatos kyla Seimo įgaliojimai įstatymu reguliuoti Lietuvos banko veiklą, *inter alia* Lietuvos banko organizavimo tvarką ir įgaliojimus, Lietuvos banko valdybos pirmininko statusą ir jo atleidimo pagrindus.

Konstitucijos 67 straipsnio 11 punkte nustatyti Seimo įgaliojimai skirti ir atleisti *inter alia* Lietuvos banko valdybos pirmininką, o 84 straipsnio 13 punkte – Respublikos Prezidento įgaliojimai teikti Seimui Lietuvos banko valdybos pirmininko kandidatūrą ir teikti Seimui pareikšti nepasitikėjimą juo. Šios Konstitucijos nuostatos suponuoja tokią Lietuvos banko valdybos pirmininko skyrimo ir atleidimo tvarką, pagal kurią Lietuvos banko valdybos pirmininką skiria ir atleidžia Seimas Respublikos Prezidento teikimu.

Šiame kontekste paminėtina, kad pagal Konstitucijos 75 straipsnį Seimo skirti ar rinkti pareigūnai, išskyrus Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytus asmenis, atleidžiami iš pareigų, kai Seimas visų Seimo narių balsų dauguma pareiškia jais nepasitikėjimą.

Pažymėtina, kad konstitucinio Lietuvos banko instituto teisinio reguliavimo turinys pakito priėmus Konstitucinį aktą „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“, kuris yra Konstitucijos sudedamoji dalis ir kuriuo <...> buvo konstituciškai patvirtinta Lietuvos Respublikos narystė Europos Sąjungoje.

<...> iš šio Konstitucinio akto preambulės matyti, kad jis buvo priimtas vykdant „Lietuvos Respublikos piliečių valią, pareikštą 2003 m. gegužės 10 ir 11 dienomis įvykusiame referendume dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“, ir siekiant *inter alia* užtikrinti visateisį Lietuvos Respublikos dalyvavimą Europos integracijoje. Taip pat minėta, kad visateisis Lietuvos Respublikos, kaip Europos Sąjungos narės, dalyvavimas joje yra Tautos suverenios valios pareiškimu grindžiamas konstitucinis imperatyvas, Lietuvos Respublikos visateisė narystė Europos Sąjungoje yra konstitucinė vertybė.

Pabrėžtina, jog konstitucinis visateisio Lietuvos Respublikos dalyvavimo Europos Sąjungoje imperatyvas suponuoja tai, kad konstitucinė vertybė yra būtent visateisė narystė Europos Sąjungoje, t. y. būtent visateisis, o ne dalinis dalyvavimas šios sąjungos veikloje, jos valstybių integracijoje.

<...> Konstituciniame akte „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ *inter alia* nustatyti konstituciniai Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje pagrindai, kurių neįtvirtinus Konstitucijoje Lietuvos Respublika negalėtų būti visateise Europos Sąjungos nare: *inter alia* šio Konstitucinio akto 1 straipsnyje įtvirtintas

principas, kad Lietuvos Respublika, būdama Europos Sąjungos valstybe nare, dalijasi ar patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją sutartyse, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, numatytose srityse ir tiek, kad kartu su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis bendrai vykdytų narystės išpareigojimus šiose srityse, taip pat naudotųsi narystės teisėmis.

<...> viena iš sričių, kurioje pagal Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 1 straipsnį Lietuvos Respublika, būdama Europos Sąjungos valstybe nare, dalijasi ir patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją, yra Europos Sąjungos sutarties 3 straipsnio 4 dalyje numatyta ekonominė ir pinigų sąjunga, kurios valiuta – euras. Pažymėtina ir tai, kad pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 119 straipsnio 2 dalį valstybių narių ir Sąjungos veikla ekonominės ir pinigų politikos srityje apima bendrą valiutą – eurą, vienos bendros pinigų politikos ir valiutų kurso politikos nustatymą ir vykdymą; pagal šios sutarties 3 straipsnio 1 dalies c punktą valstybėms narėms, kurių valiuta yra euras, Sąjunga turi išimtinę kompetenciją pinigų politikos srityje. Pabrėžtina, kad pagal Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 1 straipsnį Lietuvos Respublika dalijasi ir patiki valstybės institucijų kompetenciją ekonominės ir pinigų politikos srityje tam, kad kartu su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis bendrai vykdytų visateisės narystės Europos Sąjungoje išpareigojimus ir naudotųsi visateisės narystės Europos Sąjungoje teisėmis šioje srityje.

Pažymėtina ir tai, kad nustatyti ir įgyvendinti Sąjungos pinigų politiką yra vienas iš pagrindinių Europos centrinių bankų sistemos (toliau – ir ECBS) uždavinių (Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 127 straipsnio 2 dalis). Pagal Protokolo dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto 8 straipsnį ECBS vadovauja Europos centrinio banko (toliau – ir ECB) sprendimus priimančiosios organai; pagal šio protokolo 14 straipsnio 3 dalį nacionaliniai centriniai bankai yra sudedamoji ECBS dalis ir veikia pagal ECB gaires bei nurodymus, pagal 10 straipsnio 1 dalį nacionalinių centrinių bankų valdytojai yra ECB Valdančiosios tarybos nariai.

Taip pat pažymėtina, kad:

– pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 128 straipsnį ECB turi išimtinę teisę duoti leidimą *inter alia* nacionaliniams centriniams bankams išleisti eurų banknotus (1 dalis), ECB patvirtinus emisijos apimtį valstybės narės gali išleisti euro monetas (2 dalis);

– Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 130 straipsnyje ir Protokolo dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto 7 straipsnyje įtvirtintas ECB ir nacionalinių centrinių bankų nepriklausomumo principas, pagal kurį *inter alia* valstybės narės vyriausybė ar bet kuris kitas subjektas negali duoti nurodymų nacionaliniam centriniam bankui ar bet kuriam jo sprendimus priimančių organų nariui; šiuo požiūriu pažymėtina, kad pagal Protokolo dėl Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko statuto 14 straipsnio 2 dalį nacionalinio centrinio banko valdytoją galima atleisti iš pareigų tik tuomet, jeigu jis nebeatitinka šioms pareigoms keliamų reikalavimų arba yra kaltas padaręs sunkų nusizengimą.

Taigi atsižvelgiant į Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 1 straipsnį, kuriuo vadovaudamasi Lietuvos Respublika dalyvauja *inter alia* ekonominėje ir pinigų sąjungoje, dalijasi bei patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją *inter alia* ekonominės ir pinigų politikos srityje, pažymėtina, kad Lietuvos banko konstitucinis statusas apibūdinamas kaip Lietuvos Respublikos centrinio

banko, kurio kompetencijos dalis yra patikėta ECB ir kuris yra sudedamoji ECBS dalis; taigi Lietuvos bankui ir jo valdybos pirmininkui pagal Konstituciją atitinkamos nepriklausomumo garantijos taikytinos laikantis *inter alia* konstitucinio *pacta sunt servanda* principo.

Taip pat pažymėtina, kad, atsižvelgiant į toki konstitucinį Lietuvos banko ir jo valdybos pirmininko statusą, Konstitucijos 84 straipsnio 13 punkte nustatyti Respublikos Prezidento įgaliojimai teikti Seimui pareikšti nepasitikėjimą Lietuvos banko valdybos pirmininku sietini tik su galimybe reikšti nepasitikėjimą Lietuvos banko valdybos pirmininku esant tokioms aplinkybėms, dėl kurių pobūdžio valdybos pirmininkas apskritai negali eiti savo pareigų.

Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, reguliuodamas Lietuvos banko veiklą, *inter alia* nustatydamas jo valdybos pirmininko atleidimo pagrindus ir tvarką, turi paisyti Lietuvos banko, kaip sudedamosios ECBS dalies, konstitucinio statuso ir atitinkamų nepriklausomumo garantijų. Tai *inter alia* reiškia, kad negali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuriuo:

- būtų sudarytos prielaidos įstatymų leidžiamajai ar vykdomajai valdžiai daryti įtaką Lietuvos bankui, *inter alia* būtų nustatyta jo valdybos pirmininkui pareiga teikti savo funkcijų vykdymo ataskaitas, kurioms Seimas, Respublikos Prezidentas ar Vyriausybė turėtų pritarti; pažymėtina, jog konstitucinė nuostata, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, suponuoja įstatymų leidėjo pareigą nustatyti toki teisinį reguliavimą, pagal kurį Lietuvos banko valdybos pirmininkas būtų įpareigotas teikti visuomenei, Seimui, Respublikos Prezidentui ir Vyriausybei informaciją apie Lietuvos banko veiklą;

- būtų nustatyti tokie Lietuvos banko valdybos pirmininko atleidimo nepasibaigus įstatymo nustatytam jo įgaliojimų laikui pagrindai, kurie nebūtų susiję su šioms pareigoms eiti įstatymo nustatytų reikalavimų neatitiktimi ar sunkaus nusižengimo padarymu.

Apibendrinant pažymėtina, kad minėtas konstitucinis visateisio Lietuvos Respublikos dalyvavimo Europos Sąjungoje imperatyvas ir visateisė narystė Europos Sąjungoje, kaip konstitucinė vertybė, suponuoja ir konstitucinį Lietuvos Respublikos įsipareigojimą kaip visateisei narei dalyvauti *inter alia* ekonominės ir pinigų sąjungos valstybių integracijoje, *inter alia* išvedant bendrą šios sąjungos valiutą eurą, patikint išimtinę kompetenciją pinigų politikos srityje Europos Sąjungai. Pažymėtina, kad toks konstitucinis Lietuvos valstybės įsipareigojimas kartu yra jos narystės Europos Sąjungoje įsipareigojimas, kurį būtina vykdyti laikantis ir Konstitucijoje įtvirtintos Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos bei konstitucinio *pacta sunt servanda* principo.

Pažymėtina ir tai, kad įgyvendinant šį Lietuvos Respublikos konstitucinį ir narystės Europos Sąjungoje įsipareigojimą Lietuvos banko kompetencija pinigų politikos, *inter alia* pinigų emisijos, srityje turi būti patikėta ECB.

<...>

Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, kad Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymas pagal priėmimo tvarką prieštarauja Konstitucijos 147 straipsnio 1 daliai. Tai reiškia, kad nuo šio nutarimo oficialaus paskelbimo dienos Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymas, *inter alia* Konstitucijos 125 straipsnio 2 dalis, negalės būti taikomas.

Atsižvelgiant į visuminį konstitucinį teisinį reguliavimą, *inter alia* konstitucinį Lietuvos banko statusą, pabrėžtina, kad Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymo pripažinimas prieštaraujančiu Konstitucijai nereiškia, kad įsigalioja Konstitucijos

125 straipsnio redakcija, galiojusi iki šio įstatymo įsigaliojimo. Taigi pažymėtina, kad Konstitucijoje nenustatyta išimtinė Lietuvos banko pinigų emisijos teisė.

<...>

Pabrėžtina, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas Lietuvos banko veiklą, *inter alia* Lietuvos banko organizavimo tvarką ir įgaliojimus, Lietuvos banko valdybos pirmininko statusą ir jo atleidimo pagrindus, yra saistomas Konstitucijos.

Įstatymų leidėjas turi paisyti Lietuvos banko konstitucinio statuso, pagal kurį Lietuvos banko kompetencijos dalis yra patikėta ECB ir Lietuvos bankas yra sudedamoji ECBS dalis. Šiame kontekste pažymėtina, kad toks Lietuvos banko konstitucinis statusas suponuoja jo kompetencijos pinigų politikos srityje patikėjimą ECB, atitinkamas Lietuvos banko ir jo valdybos pirmininko <...> nepriklausomumo garantijas; kaip minėta, Konstitucijoje nenustatyta išimtinė Lietuvos banko pinigų emisijos teisė.

<...> įstatymų leidėjas *inter alia* turi nustatyti tik tokius Lietuvos banko valdybos pirmininko atleidimo nepasibaigus įstatymo nustatytam jo įgaliojimų laikui pagrindus, kurie būtų susiję su šioms pareigoms eiti įstatymo nustatytų reikalavimų neatitiktimi ar sunkaus nusizengimo padarymu, taip pat turi nustatyti tokią teisinį reguliavimą, pagal kurį Lietuvos bankas nuo euro įvedimo Lietuvos Respublikoje dienos neturėtų išimtinės pinigų emisijos teisės.

Lietuvos banko valdybos pirmininko atleidimas (*inter alia* pareiškus nepasitikėjimą juo)

Konstitucinio Teismo 2015 m. gruodžio 30 d. nutarimas

<...> Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarime suformuluotos oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos dėl Lietuvos banko valdybos pirmininko atleidimo *inter alia* pareiškus nepasitikėjimą juo. Minėtame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota:

– Konstitucijos 67 straipsnio 11 punkto, 84 straipsnio 13 punkto nuostatos suponuoja tokią Lietuvos banko valdybos pirmininko skyrimo ir atleidimo tvarką, pagal kurią Lietuvos banko valdybos pirmininką skiria ir atleidžia Seimas Respublikos Prezidento teikimu;

– atsižvelgiant į Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 1 straipsnį, kuriuo vadovaudamasi Lietuvos Respublika dalyvauja *inter alia* ekonominėje ir pinigų sąjungoje, dalijasi bei patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją *inter alia* ekonominės ir pinigų politikos srityje, pažymėtina, kad Lietuvos banko konstitucinis statusas apibūdinamas kaip Lietuvos Respublikos centrinio banko, kurio kompetencijos dalis yra patikėta Europos centriniam bankui ir kuris yra sudedamoji Europos centrinių bankų sistemos dalis; atsižvelgiant į tokią konstitucinį Lietuvos banko ir jo valdybos pirmininko statusą, Konstitucijos 84 straipsnio 13 punkte nustatyti Respublikos Prezidento įgaliojimai teikti Seimui pareikšti nepasitikėjimą Lietuvos banko valdybos pirmininku sietini tik su galimybe reikšti nepasitikėjimą Lietuvos banko valdybos pirmininku esant tokioms aplinkybėms, dėl kurių pobūdžio valdybos pirmininkas apskritai negali eiti savo pareigų;

– pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, reguliuodamas Lietuvos banko veiklą, *inter alia* nustatydamas jo valdybos pirmininko atleidimo pagrindus ir tvarką, turi paisyti Lietuvos banko, kaip sudedamosios Europos centrinių bankų sistemos dalies, konstitucinio statuso ir atitinkamų nepriklausomumo garantijų; tai *inter alia* reiškia, kad negali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuriuo būtų sudarytos prielaidos

11. VALSTYBĖS BIUDŽETAS IR FINANSAI

įstatymų leidžiamajai ar vykdomajai valdžiai daryti įtaką Lietuvos bankui, *inter alia* būtų nustatyta jo valdybos pirmininko pareiga teikti savo funkcijų vykdymo ataskaitas, kurioms Seimas, Respublikos Prezidentas ar Vyriausybė turėtų pritarti; pažymėtina, jog konstitucinė nuostata, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, suponuoja įstatymų leidėjo pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį Lietuvos banko valdybos pirmininkas būtų įpareigotas teikti visuomenei, Seimui, Respublikos Prezidentui ir Vyriausybei informaciją apie Lietuvos banko veiklą; taip pat negali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuriuo būtų nustatyti tokie Lietuvos banko valdybos pirmininko atleidimo nepasibaigus įstatymo nustatytam jo įgaliojimų laikui pagrindai, kurie nebūtų susiję su šioms pareigoms eiti įstatymo nustatytų reikalavimų neatitiktimi ar sunkaus nusižengimo padarymu.